

11 de setembre de 2016. Lleida, Seu Vella

Pregó a cura de Joan J. Busqueta

Il·lustríssim senyor Paer en Cap

Rector de la Universitat de Lleida

Delegat del govern de la Generalitat

Autoritats

Senyores i senyors

Deixeu-me, primer, que expressi l'agraïment més sincer per haver-me convidat a pronunciar unes paraules en data tan assenyalada com aquesta. Gràcies, senyor alcalde. Gràcies que vull que faci extensives al conjunt del Consistori, per haver-me honorat amb la lectura d'aquest pregó; una distinció que sempre recordaré perquè es tracta de la Festa Nacional de Catalunya: la commemoració que ens aplega aquest matí aquí, al turó de la Seu Vella. Un paisatge que corprèn, que ens recorda un passat i que ens obliga, sobretot, a la reflexió serena sobre un present marcat, evidentment, per un seguit d'incerteses. També, però, per les esperances i il·lusions dipositades en la seva superació; en trobar les millors eines que adequin la situació del nostre país a les noves realitats socials, econòmiques, culturals i polítiques; defensar-les i fer-ho amb la valentia suficient, amb la mateixa tossuderia que ens convoquem, any rera any, una vegada més, en un acte de catalanitat, d'afirmació com a poble que té una història al darrere, un present i un futur...amb la voluntat de continuar essent i progressant. Ja ho va dir el professor Jaume Vicens Vives: la vida dels catalans és una acte d'afirmació continuada. Voluntat d'ésser!... i voluntat de tenir!, tot parafrasejant E. Fromm. Bé, de disposar de les eines necessàries per continuar essent.

Una història al darrere... Certament, manllevant les paraules d'un dels nostres referents intel·lectuals i artístics, l'agramuntí Guillem Viladot, "Un país, un poble, una persona no s'improvisen. Són fruit de tot allò que ens ha precedit: pedra sobre pedra, terra sobre terra, arrel dins arrel". No som, doncs, fruit de la improvisació. I avui estem aquí, envoltats de murs, de pedres...testimonis silencis de joia i de desgràcia, d'amors i crueltats, de diàleg i de guerres.

Dels estralls de les guerres!. Com els causats per la Guerra de Successió a la Corona d'Espanya, ja ho sabeu -per això hi som-, entre els pretendents Felip de Borbó i l'arxiduc Carles d'Àustria. Una lluita de dimensions mundials per una herència gens menyspreable, com ens han explicat els historiadors modernistes: els 20 milions de quilòmetres quadrats de l'Imperi Espanyol. Una contesa que, pel que fa la Principat de Catalunya, va tenir en les Terres de Lleida , en la rendició, finalment, d'aquesta ciutat, la tardor de 1707, un dels seus principals i sagnants episodis, abans de les jornades de l'11 i 18 de setembre de 1714 a Barcelona i Cardona respectivament. No ens estranyi, el duc de Berwick, mariscal de França, que comandava les tropes borbòniques, en recordar en les seves memòries el setge de Lleida, expressava ben satisfet *"Mai no es pot estar segur de guanyar una batalla, però si perdiem aquesta (Lleida), Espanya estava perduda"*.

Estem al Turó. Les pedres ens parlen quan les sabem escoltar, quan som capaços de retornar el protagonisme que mereixen, quan les respectem i estimem perquè ens adonem que són com les espatlles que ens donen seguretat i fermesa en el present, alhora que ens impulsen amb orgull cap el futur. *[i el futur es diu...Patrimoni de la Humanitat]*.

El mestre Bernat de Chartres, a començaments del segle XII, deia que “Som com nans enfilats en les espatlles de gegants; veiem més i més lluny que els nostres predecessors, no pas perquè tinguem la vista més aguda o perquè siguem més alts, ans perquè ens aixeca i ens manté ben amunt aquella estatura gegantina”. I el patrimoni, amb tota la seva varietat i complexitat, material i immaterial, té aquesta alçada que ens enlaira. És fruit del pensament i de l’activitat dels nostres progenitors, és l’espill d’allò que hem estat i del que som, dels avenços i dels retrocessos, de les angúnies i dels moments feliços: una paisatge farcit de vida. Un paisatge farcit de lliçons com les que ens aporten aquest murs, aquest pont, aquests carrers, aquestes construccions, quan ens interpel·len, quan ens parlen de la capacitat de reacció d’un poble que, després de l’ensulsiada de la guerra i les seves tràgiques conseqüències, continuà treballant, redreçant el país amb el seu treball quotidià, mantenint, amb aquella tossuderia de la que fèiem esment, la flama encesa del seu esperit col·lectiu, de la seva llengua, de la seva cultura. Guanyant la guerra a qualsevol forma de submissió, però amb la força humana, la força dels cervells que reclamava el poeta del poble, andreuenc de naixement, lleidatà d’adopció, Ignasi Iglésias.

Perquè, “La humanitat només està indefensa allà on manca la memòria”. La frase és d’Elias Canetti i ens recorda quantes accions dirigides a trencar els llaços, anorrear els records, ignorar la història, destruir el llegat d’aquells que ens han precedit, hem viscut, estem vivint i malauradament viurem!, producte d’essencialismes estèrils. I no ens ho podem permetre.

No s’ho podia permetre, fixeu-vos, el nostre rei Pere el Cerimoniós, el rei nascut a Balaguer, qui, justament, un 11 de setembre, però de 1380, des

de Lleida, des del castell que ens corona, el castell del rei, adreçava una carta ben significativa al seu tresorer, amb l'ordre de pagar soldada per quatre mesos a dotze ballesters perquè anéssin a defensar el castell d'Atenes, l'Acròpolis atenesa. I és en aquesta escriptura on consta el primer elogi de la dita Acròpolis d'Atenes fet en temps "moderns" (és clar, en relació a l'Atenes clàssica!). El rei s'expressava així: *"...majorment, com lo dit castell sia la pus richa joya qui al món sia", e tal que entre tots los reys de Christians envides lo porien fer semblant"*. La joia, doncs, més rica del món. Rafael Tasis, autor d'una biografia del Cerimoniós, l'any 1954, es preguntava "¿Hi hauria en aquella època que tot just comença a descobrir l'Antiguitat grega, gaires homes capaços d'estimar en el seu just valor l'Acròpolis atenesa i d'afirmar que és la joia més rica que existeix al món?". No ho sabem, és clar, però ell, el rei Pere, era a Lleida, al Turó que havia vist i acollit el pas de diferents civilitzacions, la darrera, la brillant cultura musulmana. Edificis imponents, fortificacions, una "acròpolis", que dominava una extensa plana als seus peus, i acollia, entre altres, una població que acudia al primer Estudi General fundat a Catalunya i als territoris hispànics de la Corona d'Aragó, a la primera universitat amb la què Catalunya, a finals del segle XIII, s'havia obert al món de la cultura universitària europea, i que farà dir, temps a venir, al gran humanista Llorenç Valla, que Lleida era "la ciutat més cèlebre de Catalunya". I el rei, que era un apassionat de la Història, de l'Art, de les Lletres...havia impulsat, el 1338, per la festa de la Pentecosta, els primers jocs florals que es celebrarien a Catalunya, justament a Lleida.

El rei, que no coneixia el destí que el futur reservava al Turó de Lleida, clamava, des d'aquí dalt, una de les seus, doncs, de la cultura europea del seu temps, per la defensa del patrimoni atenenc. Esperem el retorn!...el

retorn en forma de declaració, també del nostre Turó, com a Patrimoni de la Humanitat.

Sens dubte, una lliçó, un referent de Lleida i de Catalunya al món. I no podem perdre els referents que ens ajuden a situar-nos en el nostre present des d'una perspectiva històrica, que ens permeten adquirir una consciència crítica davant de determinades situacions, que ens interpel·len a valorar els esforços i els sacrificis dels nostres avantpassats i que reforcen el sentiment de pertanyença a una comunitat. Una identitat que es va conformant amb el temps, definint amb les diferents aportacions, insisteixo, amb les diferents aportacions, i que cal anar revisant, redescobrint.

Per això, sovint, cal aturar-se i mirar enrera. Els fets de 1707 i, finalment, 1714, com bé sabeu, van cloure amb l'abolició de les institucions polítiques pròpies de Catalunya, forjades durant els temps medievals, amb la Nova Planta decretada el 1716, ara fa, doncs, 300 anys. Comportà, en el cas de la ciutat de Lleida i com bé sabeu, la pèrdua del règim municipal de Paeria; la conversió de la catedral, la Seu Vella, en una caserna militar i el consegüent anorreament, per raons de defensa i control de la població, d'un dels barris més importants de la ciutat medieval... I conduí, el 1717, al tancament de l'Estudi General, juntament amb la resta d'universitats catalanes del moment, i a una nova organització universitària amb la fundació de la Universitat de Cervera.

Cloïa, doncs, un període de la Història del nostre país, el llegat del qual, sobretot durant l'Edat Mitjana, havia transcendit i s'havia projectat arreu. I en aquesta projecció catalana, Lleida, el Turó, hi havia jugat un paper rellevant.

Parlem, avui, de les Corts, “*la qüestió bàsica de l’estat medieval català*”, en paraules de Ramon d’Abadal; considerades, des d’antic, per una colla d’historiadors de les institucions medievals, model de parlament medieval.

Doncs, Justament, en la gestació del parlamentarisme europeu destaquen un lloc i una data: Lleida, palau del rei, agost de 1214, quan l’infant Jaume, futur rei Jaume I, amb només 6 anys d’edat i en uns moments de greus dificultats i ben compromesos, era jurat com a rei de la Corona d’Aragó pels estaments catalans i aragonesos.

I es féu en el mateix espai on, el 1150, el conqueridor de Lleida, Ramon Berenguer IV havia esposat la princesa Peronella, fundant de manera efectiva un estat cridat en el temps a dominar la Mediterrània.

Aquella reunió, aquella assemblea, ben recordada en la *Crònica* que el mateix monarca dictaria temps a venir, destacava per la fidelitat rebuda pel rei a la ciutat i endegava un procés que aniria madurant al llarg del segle, tot culminant en les Corts de Barcelona de 1283, moment considerat com el de la definitiva institucionalització de les Corts Catalanes. Inicis, doncs, d’un procés d’una gran repercussió: es començava a definir la Cort General, les Corts, amb la participació de la noblesa, l’església i els representants de les viles i ciutats reials. I ho feia a Lleida... Unes Corts que, mitjançant la promulgació d’uns estatuts de Pau i Treva que havien de regir en el conjunt del Principat, ultra institucionalitzar la figura dels paers per a l’àmbit municipal (de tanta rellevància, temps a venir, per a les nostres poblacions), aconseguien establir un procediment que romandria en el futur: l’ajut al rei a través de les Corts (en aquella ocasió, el reconeixement i jurament; després s’hi afegiria el suport

econòmic) aniria acompanyat del jurament, per part del rei, de respectar i fer complir les lleis i els costums, i la concessió de privilegis, de “llibertats”. Els primers passos, els fonaments diríem, de la ideologia pactista que s’havia d’enfrontar al famós postulat de l’autoritarisme “el que plau al príncep té força de llei”, tot defensant el criteri de que “allò que pertany a tots, per tots ha de ser discutit i aprovat”, en fi, del parlamentarisme, s’estaven posant....a Catalunya, a la Corona d’Aragó, a Europa.

Bé, ja ho sabeu, aquelles Corts, institució bàsica de la Història de Catalunya des del segle XIII al segle XVIII, per al regiment de la Terra, foren abolides en el marc de la Nova Planta. Sens dubte, el nostre Parlament actual, producte del sistema democràtic, respòn a un altre context, a una altra realitat, està molt distanciat en el temps i, fins i tot, quant al propi concepte. Però no s’entendria aquest sense l’aportació d’aquella realitat medieval, perquè allà estan les bases d’una representativitat que aniria ampliant-se (poc, certament), d’unes lleis fruit del pacte entre els estaments i el rei, les constitucions, i d’una defensa ardida de les mateixes; una defensa ardida dels drets i de les anomenades “llibertats”, encara que aquestes, en aquell marc social marcat pel privilegi, responguéssin, sovint, més als interessos particulars que no pas als interessos generals de la comunitat. Però avui, el Parlament és la seu de la sobirania popular, que respòn, doncs, a la voluntat del poble; la institució que ha de legislar per a profit de tothom. No és el mateix, clar, però salvades les distàncies, no només temporals, i des de matisos diversos i opinions contraposades n’hereta el compromís amb la Terra. I a aquest compromís hi estem tots cridats.

Com estem tractant de mostrar, la Catalunya que veié anorreada bona part de la seva creació política, institucional, cultural heretades de l'Edat Mitjana, amb la nova organització borbònica, havia tingut en la ciutat i les Terres de Lleida, un dels seus motors. Només un exemple; un, però ben significatiu: fruit de la gran activitat econòmica i social que es desenvolupà a la ciutat, d'ençà de la conquesta, el 1149, Lleida aportarà, tan aviat com el 1228, el primer codi de caràcter municipal que coneixem a Catalunya, el primer dret propi urbà que es posà per escrit al nostre país, els *Costums de Lleida (Consuetudines Ilerdenses)*. Compilació que, ultra les innovacions i el caràcter pioner en la regulació d'algunes institucions, especialment pel que fa al dret de família, farà que els juristes de Lleida siguin coneguts arreu, ja que els *Costums* seran la base de molts altres codis municipals del que hom anomenà la Catalunya Nova i, fins i tot, del nord del País Valencià. Sortosament, el Decret de Nova Planta no tocà el Dret civil català, tot i que n'impedia, en la realitat, el seu desenvolupament i, com algú ha dit, l'esclerotitzava; però el convertiria, temps a venir, en un dels grans arguments reivindicatius del primer catalanisme., durant el darrer terç del segle XIX.

L'al·liança al segle XIII, sobretot, dels poders urbans lleidatans amb la monarquia, i de la que ara n'estalviem els exemples, facilitaria, finalment, la creació a Lleida, com hem ementat, del primer centre universitari de Catalunya, a finals del segle XIII. És a dir, d'un gran centre de formació, també i entre altres, dels futurs administradors i dirigents del país, especialment i lògica, juristes. No endebades, la ciutat de Lleida i el seu castell foren l'espai on se signarien documents que ultrapassen, si podem dir-ho així, la Història del Principat. Assenyalem, per exemple, com, una mica abans de la fundació de l'Estudi, es signaren els *Pareatges*, base de

la Història institucional andorrana, els anys 1278 i 1288, o ja durant les primeries del segle XIV, el *Privilegi de la Querimònia*, el 1313, la compilació dels costums i usos consuetudinaris, franqueses i privilegis de la Val d'Aran, i base històrica de l'autogovern dels aranesos. I hem de destacar que, en tot l'afer del conflicte amb França per la recuperació de la Val d'Aran per a la Corona d'Aragó, previ a la signatura de la *Querimònia*, hi sobresortí el protagonisme d'un jurista de l'Estudi, Pere D'Espens. D'un Estudi d'on sorgiran, justament, pensadors polítics, els teoritzadors vinculats a l'elaboració de la teoria pactista, del parlamentarisme.

I tornem a Viladot: No ens improvisem. Venim d'una llarga trajectòria i tenim, i tindrem, un camí llarg per endavant. I espero que sigui un "camí de camins", utilitzant l'expressió de l'enyorat bisbe Antoni Deig, perquè això voldrà dir que l'anirem construint amb l'aportació de tothom, sense exclusions. I amb la reflexió serena, tenacitat i perserverància que sempre ens ha caracteritzat: "llum als ulls i força al braç". Res més gràfic que aquestes paraules de Joan Maragall al *Cant de la Senyera*.

I amb aquesta "llum" i aquesta "força", l'11 de setembre ha de superar les fronteres geogràfiques –i també moltes de les barreres mentals- i convertir-se –i es converteix- en expressió de tolerància i solidaritat amb les persones i els pobles. En una situació de conflicte –arreu-, de fanatismes diversos i d'estèrils essencialismes, aquesta és la nostra esperança.

VISCA CATALUNYA!

